

VIATA CA O JERTFA

(I)

Zile reci, de toamnă târzie pudrată cu albul primelor zăpezi, se așează peste lume. Fuioare de frunze galben-ruginii, împinse de pale de vânt peste drumeaguri de pământ ce străbat ogoarele Arboroasei, învăluie orizontul drumețului ce înoată prin aerul tare al nordului de țară. Săptămâni în șir a fost o lumină blândă peste Bucovina, ca o amintire a trecutelor zile de vară. Peste noapte, ploilor de frunze le-a luat locul o burniță rece, amestecată cu ace înghețate de zăpadă, care a alungat târziile plimbăreți la adăpost. Cerul plânge cu lacrimi tot mai albe, de parcă s-ar prohodii toți sfinții din zugrăvelile bisericuțelor moldave.

Mă gândesc, în aceste zile în care ne întoarcem mai des cu gândul către trecut, la oamenii de altădată, la bucovinenii mei intrați în istorie fără voia lor. Au căzut frunzele atâtor toamne peste destine umane. Au trecut anii peste epopei individuale neștiute. S-a așternut uitarea peste existențe exemplare care, azi, aproape că nu mai au loc în tezaurul de valori naționale. O asemenea existență, mistuită de devotamentul pentru patrie și adevăr, din nefericire cvasinecunoscută printre bucovinenii de azi, este Ilie E. Torouțiu. S-au împlinit, în 23 noiembrie 2008, la ceasurile dimineții, 55 de ani de la trecerea lui în neființă. Ducea, atunci, cu el două iubiri care-l înalță deasupra tuturor măruntelor și trecătoarelor preocupări cotidiene, care-l așează dincolo de oamenii obișnuiți, care-i iartă toate păcatele făcute cu fapta, cu gândul ori cu cuvântul, două iubiri care, în lumea de azi, ar părea desuete: marea lui iubire pentru cea care i-a fost nu numai soție, ci și harnică și tenace colaboratoare și prietenă calmă și înțelegătoare, Elvira, și imensa lui iubire pentru neamul său și pentru fărâma lui de țară, Bucovina.

Astăzi, când, sub imperiul unei libertăți prost înțelese și prost gestionate chiar de instituțiile cu rol în educație, noțiunile de „iubire” și „dragoste” își pierd înțelesul lor romantic, o iubire așezată pe principiile loialității, încrederii depline, respectului și prețuirii este privită de generațiile tinere ca o relicvă, ca o reminiscență demodată a altor vremi, ca un balast inutil și caraghios. Cine să înțeleagă astăzi frământarea din sufletul unui tânăr bucovinean îndrăgostit mânat în vâltoarea primului război mondial? „Rămâi cu bine, Dragul meu Odor, Elvirucă Bună și Dulce și Scumpă...”, scria, în august 1914, pe o carte poștală cenzurată de armata austro-ungară. Întreaga corespondență a celui alintat în familie lte cu jumătatea sufletului său, corespondență păstrată în arhiva Bibliotecii Academiei Române, demonstrează statornicie, pasiune, tandrețe și grijă pentru cea care, umăr la umăr, i-a fost alături zeci de

ani. Scrisori ample ori simple cărți poștale se interesează de starea ei de sănătate, o dojenesc atunci când nu e ascultătoare și nu se menajează, o alintă și o răsplătesc pentru vreo mică realizare, o informează despre pisici și despre florile din grădină, o cheamă să-i fie alături, îi dau sfaturi, o trimit la joacă, o mângâie în momentele ei triste, o încurajează în fața eșecului. Este înduioșător să parcurgi aceste scrisori și să-i auzi alintându-se și găvind forța să depășească momente cumplite cu un optimism de invidiat. Și apoi să nu uităm că, gest unic cred, Ilie a ținut să marcheze definitiv apartenența sa sufletească totală la eul celuilalt, adăugându-și inițiala Elvirei la numele său: Ilie E. Torouțiu. Nu Ilie Torouțiu. Nu Ilie T. Torouțiu. Nu Ilie al lui Toader Torouțiu, așa cum a consacrat formula Ion a lui George Sbiera. Ci Ilie al Elvirei Torouțiu. Sau, mai pe scurt, I.E. Torouțiu. O formulă ce înfățișează lumii un întreg, un tot, creația divină primordială. O formulă îngemănată peste care, din păcate, tinde să se aștearnă uitarea. Cine mai face astăzi asemenea gesturi? Cine mai scrie astăzi scrisori? Cine mai caută astăzi în adâncul sufletului cuvinte gingașe care să mângâie sufletul și să-l facă să înflorească?

Pe lângă iubirea aceasta individuală, trăită în totală concordanță cu formația sa moral religioasă, Ilie E. Torouțiu a simțit, în toată viața sa, o profundă, lăuntrică, mistuitoare iubire pentru țara și pentru neamul lui. La el patriotismul, naționalismul nu par a fi sentimente, ci stări de spirit. Nu poți aprecia când și de ce au luat naștere, nu poți identifica fluxuri și refluxuri în manifestarea lor, nu poți constata vreo formă de rebut ori rabat de la apărarea intereselor naționale.

Înzestrat nativ cu un ascuțit spirit de observație; Ilie E. Torouțiu a cunoscut și înțeles de timpuriu efectele regimului politic austriac asupra populației românești. Nu s-a mulțumit doar cu constatările ci, conștient de faptul că tinerei generații de bucovineni de la răscrucea veacurilor îi revenea sarcina de a produce schimbarea, se implică în viața comunității căreia-i aparținea cu toată forța și cu tot entuziasmul anilor lui tineri.

Tânăr student la Cernăuți fiind, face eforturi considerabile să supraviețuiască fără ca studiile sale să greveze asupra numeroasei familii de la Solca: dă meditații, tipărește cărți poștale ilustrate ori scrie mici articole prin ziarele locale. Dar nu renunță; știe că doar așa poate răzbate și ieși la lumină. „O, ce greu e de trăit când ești un idealist calic!”, îi scrie, în 1911, profesorului A.C. Cuza. Nu sunt cuvintele unui învins, ale unui disperat, nici măcar ale unuia supărat pe viață; ele înmagazinează, asemeni măru-

lui pădureț, gustul dulce-acrișor al unei vieți trăite din greu, cu fiecare realizare obținută cu eforturi, dar și cu satisfacții pe măsură. Fiindcă tânărul plecat din Solca avea să-și drămuiască veniturile obținute în așa fel încât să-i ajute și pe cei de-acasă, mulți și necăjiți. N-a fost ușor, dar n-a renunțat. A fost o formă a jertfei întru înălțare sufletească; a fost rodul unei morale sănătoase, șlefuite mai ales în anii când, în vacanțe, cerceta casa și cărțile de învățătură ale Patriarhului de la Pătrăuți, părintele Constantin Morariu. Deși împovărat cu multiple griji și obligații, și-a găsit timp pentru a cerceta situația economico-socială a Bucovinei, situație deloc încurajatoare la începutul celui alt veac. „Vai, în fiecare zi mi se face în obraz tot câte-o trăsătură mai adâncă și mi se zburlește părul de groaza și durerea cifrelor care le scot la lumină”, se confesa, în vara lui 1911, aceluiași A.C. Cuza. Se străduia atunci să adune material pentru studiul său cu privire la situația meseriașilor și negustorilor din Bucovina, călătorind în condiții dificile prin întregul ducat.

Avea însă visuri mari, asemeni oricărui tânăr de 20 de ani. Îi împărtășea profesorului naționalist de la Iași proiectul unui studiu complet despre românii din Bucovina, studiu ce urma a avea opt capitole, consacrate diverselor ocupații și forme de proprietate existente atunci. Primele trei părți le-a lucrat „...cercșind ajutoare când dela o societate, când dela alta, căci eu avere nu am nimic la sufletul meu, și părinții mei țărani fiind cu un cârd de alți copii, sermani, peste cari acuma, cu criza băncilor sătești, a dat o sărăcie și mai mare...”. Pentru studiul despre meseriași a muncit în condiții dificile: „Cu 200 de coroane am trăit 8 luni de zile în 12 orașe, cu călătorie, locuință și mâncare. La urma urmei eram silit să mă mulțimesc cu un amiază-ză de 20 de bani, ba în Vijnița mi-am amanetat și orarul pentru că nu aveam cu ce mă întoarce”. O altă formă de jertfă, cea de sine, pentru a da viață unei lucrări ce trebuia să deschidă ochi și să însuflețească spirite.

Studiile lui (atâtea câte au apucat să apară) sunt, dincolo de șirurile reci de cifre, strigăte de ajutor, adevărate rugăciuni nu către divinitate (căci, după părerea lui Torouțiu, divinitatea nu te ajută decât dacă te ajuți tu pe tine însuși) și nici către autorități (știut fiind că, în relația cu românii, acestea aveau mereu alte priorități), ci către românii lui, către cei care trebuiau să înțeleagă că era absolut necesară o schimbare de mentalitate, că trebuiau să-și trimită copiii la școală și la meserii, dacă doreau ca viața lor să se schimbe în bine.

N-a apucat să-și finalizeze acest proiect, deși și-a dorit mereu acest lucru. Vremurile s-au înrăutățit. Peste lume s-a abătut viforul războiului, spulberând case și holde, oameni și vise. „Un tren lung, lung ca și clipele acestea de durere, îngrijorare și așteptare din ceasurile rele găfăie din greu și ne duce, ne tot duce, cine știe unde, fără a putea să rezistăm de a nu plânge cu furnicarul de lume, ce plângând ne întâmpină în gări cu lapte, poame, malaiu – bieții oameni, poate fărâmiturile dela gura copiilor le dau saracelor catane! (...) Copiii dela gări plâng și ei – văzând că toată lumea plânge, ei cred că și ei trebuie s-o facă.

Ferice de copiii care nu înțeleg încă ce-i durerea! Încotro plecăm nu știm, atâta știm că la Ungaria și că abia după 48 de oară vom ajunge”. Au rămas acasă proiectele de studiu, autorul lor trebuia să-și facă datoria față de o țară și un împărat care-i cereau să moară, la nevoie, pentru ei.

Venit în permisie de pe front câteva luni mai târziu, cu sufletul sfâșiat între obligația de onoare față de împăratul care nu era al lui, dar căruia-i jurase credință, și cea de suflet, față de neamul căruia-i aparținea, în cele din urmă tânărul a ales: a părăsit uniforma împăratului, a părăsit Bucovina pe căi lăaturalnice și și-a găsit adăpost în capitala României. N-a fost un pas ușor și nu l-a uitat nici el și nici alții. Crescut în lumea satului, cu preceptele lui clare și dure, fuga peste Cordon va avea consecințe adânci asupra vieții, dar mai ales asupra psihicului firavului fugar, care se îmbolnăvește și trece prin mai multe operații. Trăiește ani grei. „Am trăit cum am putut, de azi pe mâne, cum trăim noi toți pribegii”, afla, dintr-o scrisoare datată 16 septembrie 1915, profesorul A.C. Cuza. Nu disperă însă. Înțelege că tuturor le e greu și se mulțumește să speră că va fi mai bine. Oricine îi citește scrisorile din această perioadă nu poate să nu remarce optimismul care se degajă printre rânduri și să-și formeze imaginea unui caracter extraordinar. Așa cum făcuseră mai toți refugiații ajunși în București, depusese și el, imediat, o cerere pentru a obține o slujbă. Răspunsurile veneau greu, căci și României îi era greu, chiar dacă nu intrase încă în focul războiului. Cele mai multe răspunsuri erau negative sau ofereau posturi inferioare pregătirii petenților. Bucovinenii nu făceau nazuri și I.E. Torouțiu cu atât mai puțin. Îl doare necazul lui, dar și mai mult îl doare suferința celorlalți. De asta îi scrie lui A.C. Cuza, în octombrie 1915: „...de mi s-ar da un post, acum nu l-aș primi, pentru că sânt mulți candidați în țară muritori de foame. N-am voi să se creadă că am venit în Țara Românească pentru a acapara posturi și a neîndreptăți pe alții. România a făcut pentru noi tot ce putea face. Mai mult nu-i putem cere. Sântem mulțămiiți, în așteptarea zilei de mâne, negreșit mai fericită decât cea de azi”. Decență, demnitate, recunoștință, încredere. Manifestări ale unui mare caracter răzbat din cuvintele înșirate ordonat, egal, cu un scris mărunț, pe foile azi îngălbenite de vreme. Cuvintele acestea par mai degrabă o rugăciune de mulțumire decât jelania și frustrările unui refugiat.

Autoritățile austriece n-au acceptat dezertarea soldatului imperial și au făcut apel la prevederile convenției de extrădare; au urmat zile grele, cu mandat de reținere, cu internare la Văcărești în vederea extrădării, dar noul curs al evenimentelor, starea de beligeranță dintre cei doi foști aliați, face să nu se mai pună în aplicare prevederile menționatei convenții. Străin, departe de ai lui, urmărit de serviciile secrete austriace, dezertorul naționalist are mângâierea că, măcar moral, găsește puțin sprijin la cel care avea să-i fie socru, acesta scriindu-i în 20 ianuarie 1917: „...până atunci, îl salut și sărut pe dragul și scumpul și neîndătinat de harnicul și înțeleptul meu Ite, dorindu-i din adâncul sufletului mai ales mila Celui de Sus, ca să scape cât mai curând și din cea de pe urmă nevoie sănătos și voinic”.